
Europa, laicizam i kršćanski korijeni

Prošlogodišnje veliko proširenje Europske Unije značajan je datum u povijesti europskih integracija. Unija je s dosadašnjih 15 porasla na 25 zemalja, među kojima je osam novih država iz Srednje i Istočne Europe postalo njezinim punopravnim članicama. Time se za te zemlje nakon pola stoljeća bolnog iskustva vladavine komunističkog totalitarizma iza željezne zavjese ispunio san o novom europskom savezništvu i zajedništvu u slobodi, ravnopravnosti i solidarnosti uz zaštitu vlastitoga identiteta. Hrvatska je napokon, nakon višekratnih odgoda, nedavno s Europskom Unijom otpočela pregovore o punopravnom članstvu. Europa, međutim, nije ni izdaleka gotov, posve domišljen ili pak završen projekt, nego projekt na kojemu i dalje valja neprekidno i pomno raditi. Ona je neka vrst *creatio continuo*, nalik velikom gradilištu gdje se stalno dograđuje, preinačuje i proširuje, često bez jasnog konačnog cilja i s nizom nepoznanica.

Uz očite prednosti i primamljive blagodati, kao što su zajedničko tržište, slobodne granice, zajednička čvrsta valuta te napose nada u bolji i kvalitetniji život, zamjetne su sjene, upitnosti i neizvjesnosti. Novopridošle članice trenutačno se suočavaju s problemima vlastite duboke preobrazbe i ujednačavanja sa zadanim pravnim stečevinama EU-a. Sve članice zabrinjava pitanje prihvaćanja i daljnje sudbine Europskog ustava, koji se stvarao teškom mukom i uz brojne kompromise, osobito kad se radilo o pitanju treba li spomenuti Boga u uvodnom načelnom dijelu, pa se mnogima i zbog toga čini odozgo nametnutim. Javlja se strahovi od prevelike otvorenosti zemalja, što može ugroziti vlastiti kulturni i nacionalni identitet, ne samo malih država. Gorući problem nezaposlenosti ni unutar EU-a nije ublažen, a kamoli riješen. Povijesno proširenje Europske Unije prema Istoku izazvalo je zamor i stanovito zasićenje koje tek valja svladati. Stoga nimalo ne čudi da se na raznim prigodnim skupovima katoličkog usmjerenja glasno razmišlja o središnjim temama i perspektivama

ujedinjene Europe, a osobito o duhovnim poveznicama koje spajaju i povezuju europske narode i države i na čijim temeljima jedino može istinski počivati njihovo gospodarsko i političko povezivanje. U kontekstu naznačenih problema i otvorenih pitanja oko budućnosti Europe u njemačkom je gradu Mönchengladbachu održan godišnji skup socijalnih etičara o temi *Europa dvadesetpetorice* (28.-29. travnja 2005.). Katolička središnjica za socijalne znanosti, priređivač i domaćin simpozija, pozvala je stotinjak znanstvenika i gostiju iz nekoliko europskih zemalja u povijesnu gradsku vijećnicu, zdanje nekadašnjega benediktinskog samostana iz 12. st., na raspravu o naznačenoj temi. Iza naziva ustanove krije se zapravo centar za proučavanje i popularizaciju socijalnog nauka Crkve koji u tom gradu ima svoje sjedište, a na čelu mu je dugogodišnji i zaslužni predstojnik dr. Anton Rauscher.

Kako će se i u kojem smjeru dalje razvijati Europa od 25 članica, pitaju se katolički znanstvenici socijalne etike. Izlaganja na skupu usredotočila su se uglavnom na tri važne teme. Prva je bila prikaz sadašnjega stanja Europske Unije nakon proširenja. Druga je tema pitanje identiteta i prepoznatljivosti. Je li Europska Unija našla svoj identitet, priznaje li duhovne korijene koji će povrh kulturne, gospodarske i političke povezanosti trajnije osiguravati bitnu bazu zajedničkih vrijednosti izraslih na kršćanstvu. I napokon, neizostavno je pitanje budućnosti Europe kao projekta, kako će se on dalje razvijati.

Na ta pitanja nastojala su odgovoriti sva petorica predavača na simpoziju, svaki iz svojega kuta gledanja i iz svoje struke. Elmar Brok, njemački političar, član CDU-a i zastupnik u Europskom parlamentu u Bruxellesu, ističe mirovni motiv u nastajanju EU-a. Europa, ishodište dvaju svjetskih ratova, u čijem su krilu nastale kobne diktature i totalitarne ideologije fašizma i komunizma, sada je najuspješnija koncepcija ostvarivanja sigurnosti i mira između nekoć zaraćenih zemalja. Drugi je motiv gospodarske naravi. Stvaranje i izgradnja EU-a dobili su isto tako značajne poticaje iz sve aktualnije spoznaje da europske zemlje samo zajedno imaju šansu opstati i napredovati u doba globalizacije. Pitanje zajedničkih vrednota igra važnu ulogu, priznaje Brok. Stoga izražava žaljenje da se u preambuli Ustava ne spominju Bog ili kršćanska vjera kao duhovni temelj europskog zajedništva. Međutim, on odmah potom relativizira težinu neslaganja oko spominjanja Boga, pozivajući se na činjenicu da ga samo pet od 25 zemalja izričito spominje u svojim nacionalnim ustavima. Tekst Ustava ipak je uvažio dvije druge važne želje Crkava. Prva je da odnos Crkve i države u pojedinoj zemlji ostaje i nadalje u nadležnosti nacionalnih zakonodavstava. Druga je da Crkve imaju pravo biti saslušane prilikom odlučivanja o stvarima koje se njih

tiču. Brok na kraju zaključuje da su u Europskom ustavu unatoč izričitom nespominjanju Boga prihvaćene kršćanske vrijednosti.

Pravnik prof. dr. Stefan Mückl (Freiburg) istražio je kako EU rješava pitanje djelovanja religije u javnosti. Postoje tri načina prema kojima je u pojedinim zemljama uređen odnos između Crkve i države. U Francuskoj je primjerice prisutan model laicizma, tj. stroge odijeljenosti duhovnoga od svjetovnoga područja. Crkvi se doduše jamči sloboda djelovanja, ali nema dodirnih točaka između Crkve i države, nego se crkveno djelovanje upućuje u privatni prostor. U Engleskoj je primjerice još uvijek na snazi model državne Crkve, gdje je tamošnja Anglikanska crkva povlaštena državna crkva. U Njemačkoj je pak na snazi model podjele kompetencija i suradnje između crkava i države. Ima čitav niz područja u javnome životu gdje crkve mogu djelovati. Njima se osobito priznaje iznimno značenje i od njih se očekuje prinos glede očuvanja i zaštite ljudskog života te slobode i dostojanstva ljudske osobe. Sve u svemu, crkve imaju posebnu i značajnu ulogu u pojedinim državama članicama EU-a. No, na razini same Europske Unije njihov je položaj problematičan, primjećuje Mückl. Bilo bi očekivano da se u preambuli Europskog ustava nalazi odgovor na pitanje kako Europa sebe definira i iz kojih korijena crpi svoj identitet. Njega međutim ondje nema. Protivljenjem Francuske i Belgije nije se mogao postići konsenzus da se u Ustavu spomene Bog, nego se umjesto toga išlo na najmanji zajednički nazivnik navodeći neutralni izraz "duhovno-religiozne tradicije" na koje se Europa oslanja. Nedopustivo je za Europsku Uniju, veli Mückl, da Francuska Europi pod krinkom neke neutralnosti u svjetonazorskim pitanjima praktično nameće svoj laicistički model glede uređivanja odnosa između Crkve i države. To je osobito neprimjereno kad znamo da 80 posto Europljana čine kršćani, a od toga 58 posto katolici.

Postoje određena očekivanja da će novopridošle zemlje iz Srednje i Istočne Europe svojom duhovnom i crkvenom vitalnošću pridonijeti jačanju očito oslabljelog kršćanstva u EU-u. Najveće se nade polažu u Poljsku, kao zemlju snažnog katoličanstva i daleko najmnogoljudniju državu među novoprimitivnim članicama. U tom smislu informativno je bilo izlaganje prof. dr. Remigiusza Sobanskog (Katowice) o sadašnjem stanju religioznosti u poljskom društvu te načinu kako su uređeni odnosi suradnje između Crkve i države, ističući osobito neke značajne dimenzije crkvenog djelovanja poput školstva i medija. Međutim duhovno-crkveno stanje značajno se razlikuje u pojedinim drugim zemljama, poput Češke, Slovačke ili pak Hrvatske, o čemu je referirao prof. dr. Helmut Renöckl (Linz). Doduše, postoji traganje za smislom, moralnom orijentacijom i otvorenost religioznim pitanjima, ali se odgovori na njih često ne traže u tradicionalnim crkvama, nego u novim ponudama smisla.

Dok u Češkoj opada broj katolika, a raste broj onih koji ne pripadaju nijednoj konfesiji, u Slovačkoj su primjerice crkve dobro posjećene. Slabo je međutim sudjelovanje kršćana u izgradnji i oblikovanju suvremenog društva čije se suprotnosti između pojedinih slojeva sve više produbljuju.

Završno izlaganje na skupu održao je jedan od vrhunskih gospodarstvenika prof. dr. Hans Tietmeyer (Königstein), dugogodišnji guverner Njemačke savezne banke. Kao bankar posebno se zauzima za kulturu stabilnosti u klubu dvadesetpetorice, gdje ne ide sve glatko na području zajedničke valute niti svi dosljedno poštuju pravila i zadane okvire. Međutim, bez strogog poštivanja odredaba poteškoće su gotovo programirane jer je stvorena supranacionalna valuta, a financijska i gospodarska politika ostaje i dalje velikim dijelom u nadležnosti država članica. Da nacionalni interesi i ponos znaju proviriti i u često pikantnim stvarima, pokazuje primjer s novčanice eura na kojoj su uz kartu Europe ucrtana i francuska prekomorska područja. Tietmeyera zabrinjava što u europskim zemljama nema političkih snaga koje dugoročno misle i planiraju, jer bez konzistentnosti, konstantnosti i vjerodostojnosti ne može biti dobre politike.

Za me kao hrvatskog katolika, čija se zemlja sprema za ulazak u Europsku Uniju, djeluje razočaravajuće i problematično da se Unija u svom ustavu priklanja laicizmu umjesto da se pozove na svoje kršćanske temelje te na njima pruži okvir za osiguranje i razvitak vrednota u društvu koje između ostalih posreduje Crkva. To je ponajprije shvaćanje čovjeka kao slike Božje, na čemu počiva ljudsko dostojanstvo i nepovredivost njegove osobe koja se ne može očuvati bez vjere u Boga. S pravom se postavlja pitanje: Na čemu se to Europa izgrađuje, kamo ona zapravo ide, što će biti s takvom Europskom Unijom ako ona više ne prepoznaje iz čega je nastala, ako ne uviđa ili niječe svoje duhovne temelje izrasle iz kršćanstva. Zaista, promatrajući s kojom se nebrigom odnosi prema svojim kršćanskim korijenima, čini se da bi Europu, zasljepljenu ponekim izvanjskim uspjesima, mogla ponajprije rastočiti vlastita nutarnja praznina. Ako oslabi ili ishlapi potencijal i korektiv Evandjelja, tko jamči da se ne će u novom ruhu probuditi nacionalni egoizmi i želja za dominacijom, da neće zavladata bezobzirna i surova moć kapitala, da neće nestati solidarnosti i da se neće pojaviti rušilački konflikti između različitih socijalnih skupina koje se osjećaju obespravljene i zapostavljene?

Nediljko Ante Ančić